במאי קמיפלגי תנא דבי רב ותנא דבי רבי ישמעאל בראשו ארוך קמיפלגי: (ת) תנא דבי רב סבר "אשר לו כרעים" כלל, "ארבה סלעם חרגול חגב למינהו" פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט דמיניה אין, דלאו דמיניה לא ומרבי דדמי ליה משני צדדין. תנא דבי ר' ישמעאל סבר "אשר לו כרעים" כלל "ארבה סלעם חרגול חגב" פרט "למינהו" חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט (ק) ומרבי כל דדמי ליה בחד צד, *והא לא דמי כללא קמא לכללא בתרא: כללא קמא "אשר לו כרעים" אמר רחמנא דאית ליה אכול דלית ליה לא תיכול, כללא בתרא עד דשוו בארבעה סימנין? תנא דבי ר' ישמעאל בכללי ופרטי כי האי גוונא דאין, ודאמרי' נמי בעלמא דדאין תנא דבי ר' ישמעאל בכללי ופרטי כי האי גוונא מהכא: אמר מר אי שמו חגב, יכול אין בו כל הסימנין הללו ת"ל "למינהו" עד שיהו בו כל הסימנין הללו. אין בו כל הסימנין הללו מהיכא תיתי, ארבה וחרגול כתיב? אי לא כתיב "סלעם" כדקאמרת, השתא דכתיב סלעם לרבויי ראשו ארוך, אימא לירבי נמי כל דהו קמ"ל; מאי שנא התם דאמרת סלעם זה רשון, חרגול זה ניפול ומאי שנא הכא דאמרת סלעם זה ניפול חרגול זה רשון? *מר כי אתריה ומר כי אתריה: ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת: *תנו רבנן (כ) אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן כגון הסולתנית והעפיאן (ב) ה"ז מותר, יש לו עכשיו ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים כגון אקונם

במאי קא מיפלגי. ~~תנא דבי ר' ישמעאל~~ דמייתי ליה סלעם לרבויי ראשו ארוך ואייתר ליה חגב למעוטי צרצור ~~ותנא דברייתא קמייתא~~ דמיבעי ליה *סלעם לגופייהו: תנא דבי רב. קרי לברייתא קמייתא ששנויה בתורת כהנים דמקרי ספרא דבי רב לפי שהיה שגור בבית המדרש בפי כולם אבל ברייתא דתנא דבי ר"י לא היתה שגורה אלא בפי תלמידיו: תנא דבי רב סבר. "למינהו" דכל חד לא משתמע כללא למהוי כלל ופרט וכלל דלתרבי סלעם וחגב בכעין הפרט דניהוי קראי יתירי, משום דקסבר דלא דיינינן בתרי כללי אא"כ דמי כללא בתרא לכללא קמא והכא לא דמי דכללא קמא לא קפיד אלא אכרעים ולמינהו אי כללא קרינן ליה קפיד דלהוי דמי לארבה דאית ליה ארבעה סימנין: דלאו דמיניה לא. הלכך חד מחבריה לא אתי: כל דדמו ליה. הלכך "סלעם" אתי מארבה וחרגול כדאמרן ואייתרא ליה לראשו ארוך: תנא דבי ר' ישמעאל כי האי גוונא דאין. ומהכא שמעינן ליה דהא קחזינן דדריש להו: ארבה וחרגול כתיב. וכעין הפרט בעינן: כל דהו. ואפי' לא דמו ליה אלא בחד סימן דהא שמעינן סלעם דלא בעינן דמי לפרט בכל צדדין מדאיתרבי ראשו ארוך: ומר כי אתריה. רשון דתנא דבי רב הוא ניפול דתנא דבי רבי ישמעאל, ורשון דתנא דבי ר' ישמעאל הוא ניפול דתנא דבי רב, ובין למר ובין למר "סלעם" אין לו זנב, "וחרגול" יש לו זנב, וחגבים הללו אין טעונין שחיטה שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב זאת תורת הבהמה כמשמעו והעוף כמשמעו עוף ולא שרץ העוף דהיינו מינים קטנים וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים וכל נפש השורצת על הארץ אלו חגבים. בהלכות גדולות: *הפורח בהן. שט בהן על פני המים: *הקבועין בו. יותר מן הסנפירין שאין זזין מאליהן אלא בידים אבל כל הסנפירין הוא יכול לשכשכן: הסולתנית. מין דגים קטנים בלע"ז טוניכ"א:

אקונם

שלשה צדדין (א) מכל א] צדדיהן אלא לרבות העתיד לגדל אחר זמן לא יקשה כלום דעל כרחך שני צדדין דמצריכין בעירובין (דף כח.) למ"ד דכללא בתרא דוקא ושלש צדדין שמצריך למאן דאמר כללא קמא דוקא לאו דוקא אמר שנים ושלשה דלמאן דאמר כללא קמא דוקא אפי' בה' צדדין צריך לדמות דא"כ תיקשי עלה דההיא דעירובין הא דאמר בנזיר פ' שלשה מינין (דף לה:) דכל היכא דאיכא תרי כללי ופרטי מרבינן כל דדמי ליה מחד צד וכל היכא דאיכא תרי פרטי וכללי מרבינן כל דדמי ליה משני צדדין אלא ודאי מסתברא דשני צדדין דעירובין וחד צד דנזיר חדא מילתא היא ומיירי בעירובין כגון שיש לו שני צדדין חשובין שוין וצד שלישי שאינו חשוב כל כך דכה"ג איכא גבי כלל ופרט דבקר וצאן ויין ושכר בשמעתא דעירובין (דף כח.) ובנזיר (דף לה:) מיירי כגון דליכא אלא חד צד חשוב כגון כלל ופרט וכלל דההיא שמעתא ואיכא נמי צד שני שאינו חשוב כל כך וכענין זה אמר בנזיר דלא מצריכין אלא חד צד הייני הצד החשוב האחד שאין חשוב כמותו וה"ה אם היו שניהם חשובין ושוין וצד שלישי שאינו חשוב כמותן הוו שני צדדין החשובין כצד אחד כיון שהן שוין ונצריך שיהא כעין הפרט דומה לפרט באותם שני צדדין החשובין דהי מינייהו מפקת וזהו מה שמצריך בעירובין דומה לפרט מב' צדדין אפי' למ"ד כללא בתרא דוקא דהוו להו תרוייהו כצד אחד דנזיר כדפירשנו ומה שמצריך שלשה צדדין למ"ד כללא קמא דוקא י"ל שבא לומר דלא סגי ליה בשני צדדין החשובים ושוין כמו למ"ד כללא בתרא דוקא אלא גם בצד השלישי הגרוע צריך שיהא דומה (ג) לכולן וה"ה אם יש ה' צדדין צריך שידמה לכולן והשתא אתי שפיר כי מצרכינן נמי טפי משלשה צדדין בכעין הפרט כי בכל הצדדין בין החשובין בין הגרועין הרבה כמו השלישי צריך שיהא דומה לפרט למאן דאמר כללא קמא דוקא ולמאן דאמר כללא בתרא דוקא נמי לא יקשה כלום כשנצריך יותר משני צדדין במקום שיהיו ב] (ג) יותר משני צדדין שוין ולפי דברי אלה נצריך בכאן יותר משלשה צדדין למ"ד כללא קמא דוקא אפי' אין כאן אלא ב' צדדין חשובין שוין (ד) לו ויש צדדין אחרים גרועים מהן כי כולם יש להצריך ולמאן דאמר כללא בתרא דוקא לא נצריך אלא שנים החשובין ולכך לא היה לנו להצריך אין ראשו ארוך למאן דאית ליה כללא בתרא דוקא כמו שפי' ג] רש"י (ה) שם ולפ"ז נצטרך לומר דאין לו זנב ואין ראשו ארוך הם צדדים גרועין יותר מאותן שאנו מצריכין בברייתא בצד השוה ולכך לא היינו מצריכין אותם אם היינו אומרים כללא בתרא דוקא ובכך מתיישב גם מה שאנו מרבים ראשו ארוך מסלעם ואין אנו מרבים אותו שאין לו ארבע כנפים או שאין כנפיו חופים את רובו כי אותם הם סימנים חשובים יותר. מאין ראשו ארוך ומיהו בלאו הכי טעמא ניחא כמו שפי' ריב"א דאין לך שום חגב חסר סימן אחד דארבע כנפים או כנפיו חופים את רובו שלא יהא עוד חסר סימן או סימן אחד דאין ראשו ארוך או סימן אחד מן הארבע דמתניתין אבל הכא בראשו ארוך משכחת ליה שאינו חסר אלא סימן דאין ראשו ארוך בלבד ולפי מה שפירשנו הנהו דעירובין ונזיר קשיא אמאי איצטריך למימר פ' הגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) דר"א דריש ריבויי ומיעוטי דאפי' דריש כללי ופרטי אתי שפיר וסבר כמ"ד כללא בתרא דוקא וסגי בחד צד פירוש בצד החשוב מן האחר שאין צד אחר חשוב כיוצא בו מה הפרט מפורש גופו ממון אף כל גופו ממון יצאו שטרות אבל דבר המיטלטל לא צריך ולא אימעוט קרקעות כי זהו צד גרוע יותר תדע שהוא צד גרוע יותר דהא כי דריש ליה בריבה ומיעט וריבה אינו ממעט קרקעות אלא שטרות וי"ל דמשום דמוכחא מלתא דשמעתא דפ' נגמר הדין (סנהדרין דף מה:) וההיא דפרק שלשה מינים דנזיר (דף לה.) דר' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי קאמר נמי התם הכי ול"ע בשמעתא דשן ועין בקדושין (דף כד:) ואו פסח או עור דבכורות (דף לז.) ובכל הש"ס במקום שאמר מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אם יהיה זה דוקא למ"ד כללא קמא דוקא או שמא נאמר כי גם למ"ד כללא בתרא דוקא אפי' לא יהיו השני צדדין החשובין שוין לגמרי כיון שקרובין להיות שוין חשובין כשוין וכחד צד דמו ומה שלא נצריך אלא חד צד זהו כשהשני גרוע הרבה יותר ממנו כי כן נראה יותר כדי שיהא דברי הכל במה שמצריך בכל הגמ' דבר המיטלטל וגופו ממון כי שני צדדין האלו קרובין להיות שוין וגם יתיישב בכך מה שצריך לומר בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) דר' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי ולא נצטרך לתרץ בדוחק כאותו תירוץ שכתבתי: **במאי** קמיפלגי. וא"ת אמאי לא מפרש דאיכא בינייהו שאר חגבים שאינן ממין אותם הכתובים שיש להם ארבעה סימנים הכתובים במתני' ואין ראשו ארוך דלתנא דבי רב אסירי אע"פ שיש להם ד' סימנים דמתני' דאין בכלל אלא מה שבפרט וי"ל דשמא ליכא שום חגב שיהא בו ה' סימנים שלא יהא ממין אותם הכתובים במתני' א"נ רבותא נקט דאפי' בראשו ארוך שרי תנא דבי ר' ישמעאל: בסוף שמעתא פי' בקונטרס דחגבים הללו אין טעונין שחיטה שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב וזאת תורת הבהמה כמשמעו והעוף כמשמעו ולא שרץ העוף דהיינו מינים קטנים וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים וכל נפש השורצת על הארץ אלו חגבים בהלכות גדולות ולא הוצרך להביא בקונטרס מה"ג אלא משום דדריש ליה מקרא דבכמה מקומות בש"ס מוכח דשרו בלא שחיטה בסוף פ' ר' עקיבא (שבת דף צ:) חגב טמא אין מצניעין לקטן דלמא מייתי ואכיל ליה אבל חגב טהור אין לחוש ובריש פ' דם שחיטה (כריתות דף כא.) קאמר הוציא דם דגים ודם חגבים שכולם היתר ומפרש דאין טעונין שחיטה ובפ' אין מעמידין (ע"ז דף לז. ושם ד"ה לעולם) דאמר רב עובדי כוכבים שהציתו את האור באגם כל החגבים אסורים ומפרש טעמא דלא ידיע הי טמא והי טהור אבל לשחיטה לא חיישינן ועוד התם בסוף פירקא חגבים הבאים מן ההפתק ומן האוצר מותרים ליקח מן העובד כוכבים וכן הבאין מן הסלולה ולפני חנוני אסורין מפני שמזלף עליהם יין ולעיל א] הבאתי ברייתא דתוספתא דקתני אוכל אדם דגים וחגבים בין חיים ובין מתים והיינו תושב ואע"ג דאוכל לאו דוקא דבחיים איכא משום בל תשקצו כדמוכח בפ' ר' עקיבא בשבת (דף צ:) מ"מ נקט אוכל למימר דליכא איסור אבר מן החי דלא בעי שחיטה. [וע"ע תוס' ע"ז לז. ד"ה לעולם] :

כל

עין משפט נר מצוה

ערה א מיי' פ"א מהל' מאכלות אסורות הל' כד סמג עשין מב טוש"ע י"ד סי' פה סעיף א:

נושא
איזה הבדל בין יש בין ב' הברייתות (זהו סה. תנא דבי רב ותנא דבי ישמעאל)

◆

שיטה מקובצת

א] שלשה צדדים (מכל צדיהם) אלא לרבות: ב] כשנצריך יותר משני צדדין במקום שיהיו הצדדין שוין ולפי דברי אלה נצריך כאן יותר משלשה צדדין למאן דאמר כללא קמא דוקא אפי' אין כאן אלא שני צדדין חשובין ושוין ויש צדדין אחרים גרועים מהם: ג] כמו שפי' גם רש"י ולפי זה:

נושא כלי
ע"ז לט. [ע"ש גם מינים בגמרא באמת] בתוס' ד"ה אין לו דכהנו בשם ר"י דדריש אין לו עיין עליו אם יש לו עכשיו או עתיד לגדל לאחר זמן וכו']

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וכ"ת (בדף שקודם) וכו' כדי לטסיף ג' צדדין אלא לרבות כצ"ל ותיבות מכל צדדיהן נמחק: (ב) בא"ד צריך שיהא דומה לפרט וה"ה אם יש ה' צדדין וגרועין כמו השלך צריך שידמה לכולן: (ג) בא"ד במקום שיהיו שיותר משני וכו': (ד) בא"ד חשובין שוין ויש צדדין כצ"ל ותיבת לו נמחק: (ה) בא"ד כמו שפירש רש"י ולפ"ז כצ"ל ותיבת שם נמחק:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה במאי וכו' מפני שמזלף עליהם יין ולעיל. כ"ב לעיל דף סד ע"ב בתוס' ד"ה גיעולי בילים וכו':

מסורת הש"ס

*אג' סה.

[כריתות כא.] נזיר לה: ב"ק סה.

[שם]

[פסחים ג. וש"נ]

[שייך לעיל במשנה נט.]

[נ"א שייך שם]

◆

רבינו גרשום

מהיכא תיתי ארבה וחרגול כתיב. ובעינן דיהא שוה לארבה וחרגול מה ארבה וחרגול דיש להן ד' סימנין אף כל (תרבי) [ולא נרבי] אלא שיש בו ארבעה סימנין: ומ"ש התם סלעם זה רשון כו' תנא קמא דר' ישמעאל מר כי אתריה כו'. כלומר באתריה דמר קרו הכי ובאתריה דמר קרו הכי: [כתוב בגליון] פירוש גבחת גבחת בשדרה שלו כעין גמל. ארבה אין לו גבחת ולא זנב. סלעם יש לו גבחת ויש לו זנב. חרגול יש לו גבחת ויש לו זנב. ארבה זה גובי אין לו גבחת. סלעם זה רשון יש לו גבחת. חרגול זה נפיל יש לו גבחת ויש לו זנב. חגב זה נדיין. ד' פעמים למינהו להביא צפורת (בחורי) [כרמים] ויוחנה רושלמית וערצובית הרובנית. ואלו הן ד' סימנין. ד' רגלים יד' כנפים וקרסולים וכנפיו חופות רוב גופו ורוב ארכו [אחרת]. כללא קמא אשר לוא כרעים כללא בתרא למינהו להביא את שיש לו ד' סימנין: